

על מידת ישימותה של מדיניות תגובה חדשה של צה"ל מול חזבאללה?

זכי שלום

לאחרונה התפתח דיון ער באשר למדיניות התגובה החדשה של צה"ל למקרה של התלקחות חדשה עם חזבאללה. ביטוי לדוקטרינה חדשה זו ניתן במאמר שפרסם עמוס הראל ב"הארץ" ובראיון שנתן אלוף פיקוד צפון, גדי אייזנקוט, ל"ידיעות אחרונות". סוגיה זו מצאה ביטוי גם בשני פרסומים של המכון ("מבט על" 73, מאת גבי סיבוני, 1 באוקטובר 2008 וכן במאמר מאת אלוף (מיל.) גיורא איילנד ב"עדכן אסטרטגי" כרך 11, מס' 2, אוקטובר 2008).

בראיון של האלוף אייזנקוט הוא דיבר על מדיניות תגובה חדשה של צה"ל מול חזבאללה שאותה הגדיר כ"דוקטרינת א-דחייה". על פי דוקטרינה זו "מה שהיה ברובע א-דאחיה בבירות ב-2006 יקרה בכל כפר שממנו יירו לעבר ישראל. נפעיל עליו כוח לא פרופורציונאלי ונגרום שם נזק והרס אדירים. מבחינתנו לא מדובר בכפרים אזרחיים אלא בבסיסים צבאיים ... המלחמה הבאה צריכה להיות מוכרעת במהירות, בעוצמה בלי קריצה לדעת הקהל העולמית ... חזבאללה מבין היטב שהירי שלו מתוך כפרים יביא לחורבנם". האלוף מבהיר, כי במלחמת לבנון השנייה ניסה צה"ל למנוע את הירי המסיבי של טילים לעבר ישראל בעיקר על ידי מאמץ לפגוע נקודתית בטילים ובמשגריהם. מעכשיו, מבהיר האלוף, המדיניות תהיה שונה: "לא עוד ציד משגרים. זאת שטות מוחלטת. כשיש בצד השני אלפי טילים ורקטות אין לך אפשרות לצוד אותם. אפשר יהיה להתפעל ממבצע זה או אחר, אבל העורף יחטוף".

מדובר אכן במדיניות חדשה, שונה מבעבר, של הפעלת הכוח מול חזבאללה לעומת זאת שמומשה במלחמת לבנון השנייה. מטרת מדיניות זו והצגתה בפומבי היא, כנראה, להעצים את מימד ההרתעה של ישראל מול חזבאללה, ולנסות להניא את הארגון מפעולות בעלות אופי הסלמתי העלולות להצית אש מחודשת בצפון.

התשובה לשאלה אם אכן תעצים מדיניות זו את מימד ההרתעה של ישראל מול חזבאללה טמונה, כמובן, בהערכה שתגבש בקרב ראשי חזבאללה באשר לאמינותה ובאשר לנחישותה של ישראל לממש אותה הלכה למעשה. בהקשר זה יש לבחון היטב את מאפייניה של מדיניות חדשה זו ואת הסיכונים הכרוכים בה מנקודת ראותה של מדינת ישראל.

המדיניות מנוסחת באורח חד משמעי בכל הנוגע לאופי התגובה של צה"ל במקרה של פעולת התגרות מצד חזבאללה. יחד עם זאת קיים בה מימד ניכר של ערפול באשר לנסיבות שבהן היא תופעל. בעיקרו של דבר היא אינה נותנת מענה ברור לשאלות העיקריות הבאות:

- א. האם מדובר במדיניות תגובה שתופעל אך ורק במקרה של עימות מלחמתי כולל של ישראל מול חזבאללה, כאשר ברור כי כללי המשחק "המקובלים" משתנים ממילא לחלוטין בין הצדדים, או שמא היא תופעל גם במקרה של עימות מוגבל.
- ב. מהי עצמת הירי מצד חזבאללה שתביא לשינוי המדובר במדיניות התגובה? האם ירי ספורדי של טילים יצדיק שינוי בכללי המשחק, או שמא מתחייב ירי מאסיבי ורק הוא יוביל למימוש המדיניות החדשה?
- ג. האם המדובר במדיניות תגובה שתופעל רק במקרה של ירי טילים או שמא גם ירי ארטילרי "רגיל" יגרור מדיניות תגובה חדשה.
- ד. האם השינוי יופעל רק במקרה שירי חזבאללה יביא לפגיעה בנפש, בהיקף נרחב, בצד הישראלי, או שמא גם ירי מאסיבי לעבר "שטחים פתוחים" ללא מספר רב של נפגעים יביא למימוש?
- ה. האם תהיה אבחנה בין ירי של חזבאללה לעבר יעדים צבאיים שבו ייפגעו חיילים או לבין ירי לעבר ישובים אזרחיים?
- ו. האם מדיניות התגובה תופעל רק במקרה של ירי לעבר יעדים אסטרטגיים וריכוזים עירוניים המרוחקים מן הגבול הלבנוני או שמא יופעל העיקרון ש"דין קריית שמונה ומרגליות כדין תל אביב"?
- ז. האם מדיניות התגובה החדשה תופעל לאחר שתינתן אזהרה לתושבי הכפרים כי כפרם ייפגע קשות ותתאפשר יציאתם משטח הכפר שממנו בוצע הירי או שמא מדיניות התגובה תתבצע אוטומטית בלי לאפשר שהות של נסיגה.
- ח. ולבסוף כיצד תיושם התכנית אם יסתבר שתושבי הכפרים נמנעים מעזיבה המונית? האם צה"ל יפעיל ירי מאסיבי שבמסגרתו ייהרגו, אולי, מאות, או אלפי אזרחים?

על שאלות אלה ואחרות אין מענה ברור. חזבאללה יכול להניח כי מדיניות התגובה החדשה מתייחסת אך ורק לתרחישים דומים לאלה של יולי-אוגוסט 2006, דהיינו: עימות מלחמתי כולל בין ישראל לחזבאללה כאשר במסגרתו מבצע חזבאללה ירי מאסיבי של טילים הן לעבר ישובי גבול הצפון והן לעבר ערים צפוניות כמו נהריה, עכו וחיפה עפולה וחדרה.

גם בנסיבות קיצוניות כאלה יכול חזבאללה להעריך כי ישראל תהסס רבות אם לממש מדיניות הפעלת כוח כה ברוטאלית כלפי חזבאללה והכפרים שמתוכם יתבצע ירי לעבר ישראל כפי שמשמע מעיקרי המדיניות החדשה. שורה של נימוקים וראיות, חלקן נסיבתיות, עשויות להביא אותו למסקנה שישראל תימנע ממימוש מדיניות התגובה שתוארה לעיל:

א. לאורך שנות העימות הארוכות למדי של ישראל עם 'ארגוני הטרור' הסתבר שדרגים בכירים מאוד בישראל יצאו באיומים חוזרים ונשנים באשר למדיניות התגובה שתופעל אם וכאשר תהיה התגרות ופגיעה בישראל. בפועל, במקרים רבים נמנעה ישראל ממימוש חלק ניכר מן האיומים. כך נהגה ישראל במהלך הנסיגה מדרום לבנון במאי 2000 ובעקבותיה וכך היא נהגה במהלך הנסיגה מרצועת עזה באוגוסט 2005 ובעקבותיה. אין זה מן הנמנע שגם עכשיו תישארנה ההצהרות הנחרצות שלה בבחינת "הלכה שאין נוהגים על פיה".

ב. הימנעותה של ישראל מפגיעה בתשתיות בלבנון בראשית מלחמת לבנון השנייה למרות שהיה ברור שמדובר בעימות מלחמתי כולל מול חזבאללה וההססנות שלה מפגיעה באספקת דלק, חשמל ומים לרצועת עזה גם בימים של ירי מסיבי של טילי קאסם לעבר שדרות ואשקלון, מלמדת על מעצורים פנימיים שיש לה משימוש בכוח שיש בו משום פגיעה מסיבית ב**רווחתה** של אוכלוסיה אזרחית, גם אם היא נמצאת ב"שטח אויב". הפצצה מסיבית של כפרים טומנת בחובה סיכונים חמורים יותר, כמו הרג המוני של אזרחים. ספק אם ממשלה בישראל תסתכן באישור צעדים כאלה.

ג. הימנעותה של ישראל מפגיעה מסיבית באוכלוסיה אזרחית אינה נובעת רק מן החששות מפני תגובות בדעת הקהל העולמית, אלא גם מאילוצים פנים ישראלים ומלחצים מצד מנהיגי הקהילה הבינלאומית ובעיקר הממשל האמריקני. חוגים נרחבים ברבדים שונים של הפוליטיקה הישראלית, מערכות המשפט, וכן אנשי רוח ואקדמיה עשויים להקשות מאוד על צה"ל לממש מדיניות הטומנת בחובה סכנה של הרג המוני של אוכלוסיה אזרחית שאינה נוטלת חלק פעיל בירי לעבר לישראל, וכל "חטאה" נובע רק מן העובדה שהירי מתבצע מתוך אזורים בהם חיה אוכלוסיה זו.

ד. מדיניות התגובה החדשה מתבססת בעקיפין, על ההנחה כי לישראל יש יכולת לפגוע באופן מסיבי בריכוזי אוכלוסיה ובתשתיות בצד השני. עם זאת, על פי דיווחים רבים יש כיום גם בידי חזבאללה מערכת של טילים ארוכי טווח היכולה לפגוע כמעט בכל נקודה בישראל. ישראל לא יכולה להניח כי יעלה בידה שוב להשמיד מערכת זו כבר בראשית המערכה כפי שעשתה בתחילת מלחמת לבנון השנייה. אם כך, חזבאללה יכול לצאת מתוך הנחה כי יש בידו יכולת לקיים "מאזן אימה" מאוד אפקטיבי מול ישראל. מאזן אימה כזה, הוא יכול להעריך, ובצדק, ירתיע כל ממשלה בישראל מלממש את מדיניות התגובה החדשה שלה.

הערכות אלה ואחרות עלולות להביא את חזבאללה למסקנה כי בסופו של דבר תימנע ישראל ממימוש מדיניות התגובה החדשה, שעליה מדברים היום בהרחבה. אם כך יהיה, הוא עלול לנסות, בשלב כלשהו בעתיד לבחון את אמינותה ונחישותה של ישראל במגוון משתנה של תרחישים. בהקשר זה טמון סיכון לא מבוטל בהצהרות על מדיניות התגובה החדשה. אם אין נחישות חד-משמעית לממש אותה, כפי שניתן להעריך במידה רבה של סבירות, התוצאה עלולה להיות כרסום ביכולת ההרתעה של ישראל במקום העצמתה.